

“Bekentmaekinghe ter presentie van den belleman naer het klincken der belle”

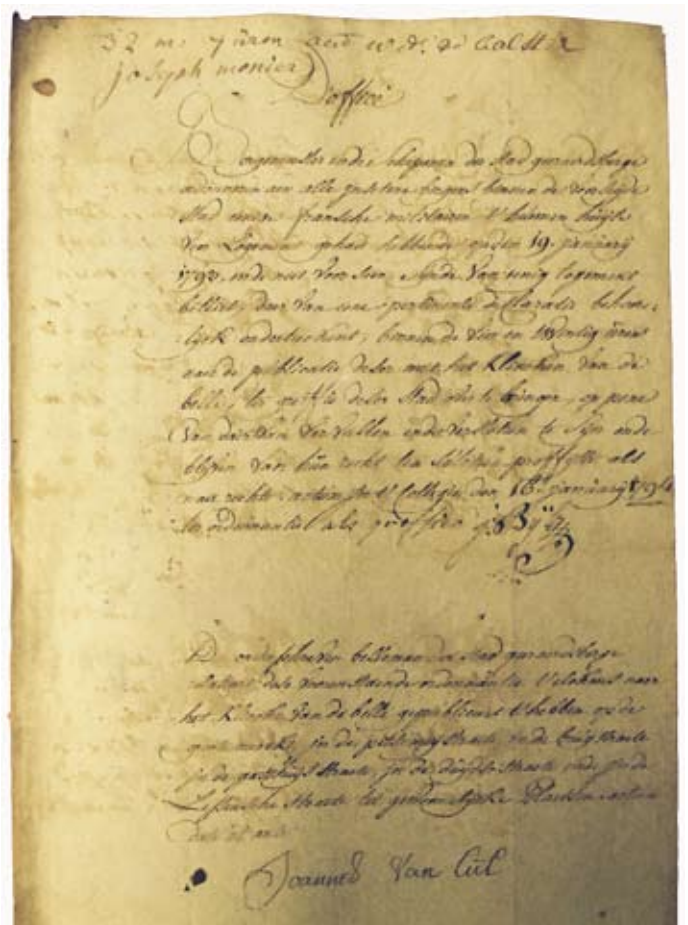
Orale berichtgeving in Geraardsbergen en deelgemeenten in historisch perspectief

Jacques DE RO

Onder het ancien régime tot medio 20ste eeuw werden door de stadsomroeper, bekend als de Belleman, na het luiden van de bel op een vast parcours door de stad gemeentelijke verordeningen, reglementen, notariële mededelingen en nieuwsberichten van allerhande aard aangekondigd. Hoewel al weekbladen en vlugschriften in omloop, een handige manier om de talrijke inwoners, die niet kunnen lezen noch schrijven, toch te informeren.

‘Den tour’

Het is pater Marcel J. Van Kerckhoven die in 1979 voor het eerst in zijn werk *Lief en leed in het aloude Geraardsbergen* “Onze Belleman” onder de aandacht brengt. In deze bijdrage geeft hij zonder bronvermelding een opsomming van de 43 locaties in de stad, 24 in de boven- en 19 in de benedenstad, waar de stadsomroeper tijdens het Franse bewind (1792-1814) zijn aankondigingen doet. Deze ‘tour’ is door de municipaliteit en met inspraak van de stadsbewoners in een gemeentelijke verordening vastgelegd. Zo start hij zijn ronde aan het stadhuis om vervolgens zijn boodschap te brengen aan de stadspoorten en in de voornaamste straten van de boven- en de benedenstad. Hij stelt zich op voor de woningen van gegoede burgers, maar de voorkeur gaat vooral naar de herbergen die druk bezocht worden. Hierbij wordt het gepeupel dat in de steegjes woont niet vergeten en rinkelt hij de bel bij de ingang van het Duivenstraatje, het Pateelstraatje, het Kleine Gaffelstraatje, het Zakstraatje en het Bokerstraatje. Zijn laatste omroep gebeurt in de Vredestraat. De hele stadsronde levert de belleman vijf stuivers op. Elke belleman wordt verondersteld getletterd te zijn en hij moet klaar en duidelijk spreken, zodat iedereen hem kan verstaan. Alvorens hij zijn omroep doet, laat hij tweemaal met een intermezzo de bel rinkelen. Zodoende krijgen de omwonenden “telckens naer het klincke van de belle” de tijd om hun huis te verlaten en zich te scharen rond de stadsomroeper.¹

Met zijn handtekening bevestigt Joannes Van Lul dat hij de bovenstaande ordonnantie op het vastgelegd parcours door de stad na het rinkelen van de bel aankondigt (16 januari 1794)

1. M. VAN KERCKHOVEN, *Lief en leed in het aloude Geraardsbergen*, Geraardsbergen, 1979, p. 67-69. Na enig opzoekingswerk blijkt deze akte te komen uit het OGA Ger (Oud Gemeentelijk Archief Geraardsbergen), nr. 25.

Uit een reglement betreffende de verpachting van de plaats van *den publieken uitroeper* van 17 december 1862 blijkt dat zijn stadsronde is teruggebracht tot 36 locaties, 20 in de boven- en 16 in de benedenstad. Een plaats bij de stadspoorten blijft behouden, maar slechts voor één herberg mag hij nog de bel laten rinkelen. Uitverkoren plaatsen zijn ditmaal het midden van een straat en de straathoeken. Nieuwe straten zoals *de Statiestraet* en *den steenweg van Enghien* maken nu deel uit van het parcours, terwijl de Vredestraat als laatste halte behouden blijft. En verder “zal hy voor elken tour en voor elk berigt mogen genieten tot vyftig centiem”.²

‘Openbare Belleman/Stads Uytbeller’

Naast een beschrijving van “den tour” vermeldt pater Marcel ook enkele bellemannen vanaf de late 18de eeuw tot medio 20ste eeuw. Het blijft gissen waar hij deze informatie vandaan haalt, maar we vermoeden her en der gesproken uit de resolutieboeken van de magistraat uit de 18de eeuw en de verslagen van de gemeenteraad van Geraardsbergen van de voorbije twee eeuwen. Behalve enkele namen en summere genealogische gegevens, is over hen bijzonder weinig gekend. Een aantal onder hen blijft onbekend. Opmerkelijk is dat de naam noch de jaarwedde van de belleman in de stadsrekeningen vermeld staat. Een jaarlijks wederkerende post op de begroting is “*Location de la place de crieur publique*”, na 1821 in het Vlaams als “*Pacht van den Omroeper*”. Het betreft het verhuren door de stad van de vaste plaatsen waar de belleman zijn boodschap uitroept. Deze welgekomen inkomst kan jaarlijks

nogal variëren: van 50 fr. tot 142 fr. tijdens de periode 1830-1860.³ De oudste in de bronnen gevonden belleman is Joannes Van Lul. We vinden zijn naam vooral in ambtelijke documenten tijdens de eerste jaren van de Franse bezetting. Zo doet hij op 18 maart 1793 zijn stadsronde en roept luid: “*Bekentmaekinghe aen het Volck van Geraardsberghe*”, waarna het bevel van de bezetter volgt dat alle burgers verplicht zijn hun wapens in te leveren in het stadhuis. Een onderzoek naar zijn voorgangers in de 18de-eeuwse stadsarchieven heeft niets opgeleverd. Nadat Van Lul op 20 maart 1797 (30 Ventôse jaar V) overlijdt, neemt Josephus Van Lul⁴ de bel over. Nog datzelfde jaar, op 1 juni, ontvangen hij en de veldwachters van het kanton vier geweren om op een veilige manier hun ronde te doen.

Op 6 november 1827 wordt door de regentieraad een nieuwe belleman verkozen. Aanvankelijk wordt gestemd voor Petrus Duwijn, maar “(...) *alzo deze persoon noch lezen noch schrijven kan, en te meer geen borg*⁵ *voorsteld die aannemelijk is*”, gaat de voorkeur naar “*de thans in werkelijken dienst zijnde uitroeper Joannes Sper die hier toe de vereischte hoedandigheden bezit*.”⁶ Sper wordt in 1784 te Geraardsbergen geboren als zoon van Joannes en van Isabella Rans. Later trouwt hij met Joanna Maria Schoonjans. In 1827 verdient hij als stadsomroeper jaarlijks 70 gulden. Wanneer hij op 20 december 1835 in het hospitaal overlijdt, is hij wever van beroep. M. Van Kerckhoven vermeldt Paul Breynaert pas als belleman tijdens het dienstjaar 1841. Nochtans vinden we de man al aangeduid als *Openbare Belleman* of *Uitbeller* in de ‘Wegwijzer van de stad Gent en de provincie Oost-Vlaanderen’ van

1836. Verder werkt hij als *Cipier van het huis van plaatselyke politie*. Belleman is dus een occasionele bezigheid, die perfect ingepast moet worden binnen andere beroepsbezigheden. Breynaert wordt te Geraardsbergen geboren op 31 juli 1787 als zoon van François en van Anne Cathérine Verberen, naaister. Wanneer hij in 1818 met Marie Anne Vaerwijck, kantwerkster trouwt, verdient hij de kost als veerman en plaatst hij zijn handtekening onder de huwelijksaangifte, wat er op wijst dat hij toch kan schrijven. Later raakt hij betrokken bij het lokale verenigingsleven: op 14 juli 1839 sluit hij zich aan bij de Rederijkerskamer van Sint-Petrus⁷. In dezelfde ‘Wegwijzer’ van 1836 staat naast Breynaert een zekere Joannes Baptiste Sadones vermeld als *Stads Uytbeller, Uitbeller der besluiten...enz. van het Stedelijk Bestuur*. Hieruit moet blijken dat Sadones de gemeentelijke verordeningen uitroept, terwijl Breynaert alle andere nieuwsberichten aan de bewoners meedeelt. Sadones werkt daarnaast als *Facteur van den landelyken post*. Hij wordt te Geraardsbergen geboren op 5 april 1787 als oudste zoon van Joseph en van Jeanne Philippine Van Weirlykhuijsen, spinster. Zijn vader wordt in 1755 te Opbrakel geboren, maar verhuist later naar Geraardsbergen, waar hij dertig jaar lang als rolzanger een onbekend aantal volksliederen brengt die hij componeert. Ook een aantal toneelstukken staat op zijn naam. Zijn jongste zoon Henri volgt later zijn voorbeeld als rolzanger en als liedjesschrijver. Hij treedt op 8 februari 1817 op als getuige op de huwelijksdag van Jean Baptiste met Jeanne Thérèse François, meid en woonachtig te Zomergem. Jean Baptiste noemt zich op dat ogen-

2. RAG (Rijksarchief Gent), HGA (Hedendaags Gemeentelijk Archief) Ger, nr. 44.

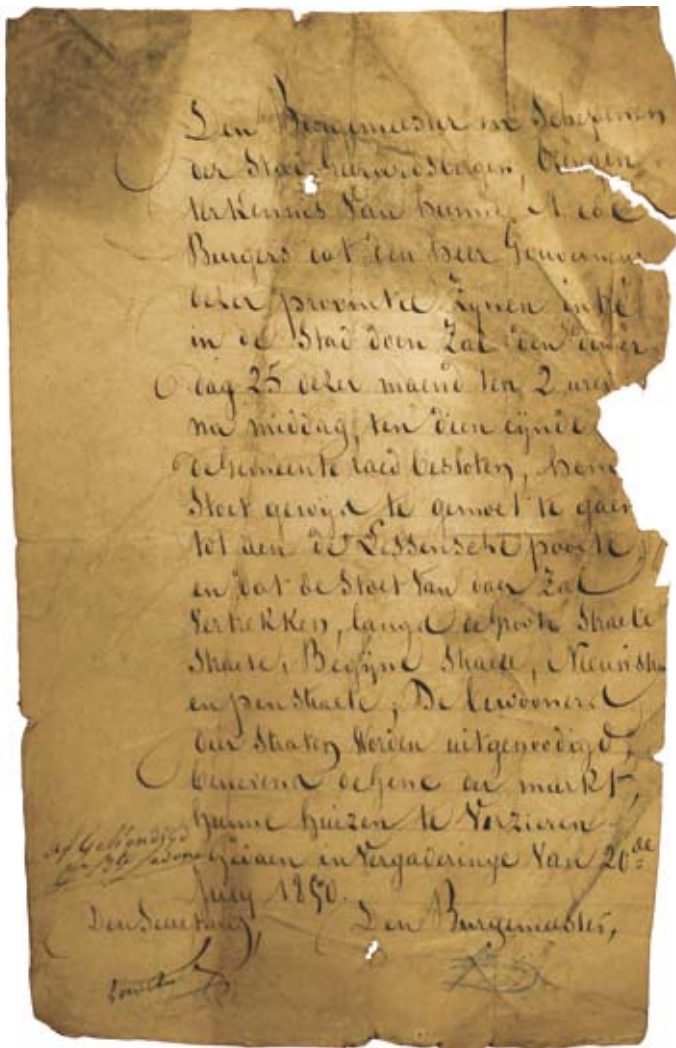
3. RAG, HGA Ger, nrs. 533-535.

4. Ons genealogisch onderzoek heeft geen duidelijke verwantschap opgeleverd met zijn voorganger.

5. Hieruit moet blijken dat een borgsom (?) dient betaald te worden alvorens het ambt te aanvaarden.

6. RAG, HGA Ger, nr. 79, zitting van 1 december 1827.

7. C. VAN CAUWENBERGE i.s.m. J. DE RO, *Het Ledenboek van de Rederijkerskamer van Sint-Petrus (de Thaboristen) te Geraardsbergen (1634-1845), Van Cauwenberge-reeks 1*, Geraardsbergen, 2011, p. 112.

Het bezoek van de Oost-Vlaamse provinciegouverneur aan de stad op 25 juli 1850 wordt door de belleman uitgeroepen. Onderaan de tekstrand lezen we: "afgekondigd J Bte Sadones". (20 juli 1850)

In de burgerlijke stand van Geraardsbergen vinden we zowel de schrijfwijze 'Baselique', 'Basilique' als 'Bassilique' voor dezelfde familie. Gaat het hier om een van de drie zonen van Joannes Franciscus, werkman en van Maria Elisabeth Nicolas, spinster? Carolus Bassilique is koopman van beroep, Felix is aanvankelijk kramer en in 1865 stadswaagmeester en tenslotte Josephus, herbergier op de Vesten. Deze laatste heeft met Sophie Vandevink een zoon, Felix Basilique. Wanneer hij op 14 januari 1876 op 38-jarige leeftijd in zijn woning overlijdt, staat hij geregistreerd als ongehuwd en 'marchand ambulant'.

Wie de volgende jaren de bel doet rinkelen, blijft voorlopig onbeantwoord. Op de raadszitting van 21 december 1892 is Victor Ghilain de enige kandidaat voor *crieur public* van de stad. Ghilain wordt te Geraardsbergen geboren op 27 september 1851 als zoon van Petrus en van Virginia Roman. Marie De Clippele wordt zijn echtgenote. Wanneer hij in 1934 overlijdt, is hij hoogbejaard en 'zonder beroep'. Nog voor het uitbreken van W.O. I brengt Charles De Vos met rinkelende bel het nieuws rond in de stad. Vanaf 1914 krijgt Victor Monnier deze taak toegewezen. Deze Geraardsbergenaar uit de Boelareststraat wordt geboren op 30 mei 1872 als zoon van Franciscus en van Coleta Vanden Maelen. Hij wordt de echtgenoot van Rachel Van Lierde. Wanneer hij op 9 maart 1952 sterft, is de laatste belleman Pietje Stek al een jaar eerder overleden.

blik eveneens *chanteur*. Het is niet verwonderlijk dat hij met dergelijke talent jaren later geschikt wordt bevonden om met luide stem het stadsnieuws te verkondigen.⁸

In 1856 wordt Sadones volgens de 'Wegwijzer' opgevolgd door een zekere Bartel-Van Oppens. Het koppelteken tussen beide namen verwijst normaliter naar een echtpaar, maar uit onderzoek blijkt dit niet te kloppen. Het gaat hier om Bartholomeus Van Oppens (1813-1895), zoon van Michael en van Anna Josepha Jamée en schoenmaker van beroep. In 1853 wordt

hij aangesteld als politieagent en wellicht ook geschikt bevonden als belleman. Vier jaar later woont hij met zijn echtgenote Beatrix Druwé, kantwerkster en hun vijf kinderen in de Steenstraat. Op 17 juni 1887 wordt hij op rust gesteld.⁹ Inmiddels is hij met zijn gezin verhuisd naar de Hoge Buizemont, waar hij opnieuw de kost verdient als schoenmaker.

In 1860 wordt, eveneens volgens de 'Wegwijzer', de taak van Brynaert als *Stads Uytbeller* overgenomen door een zekere Basselique, zoon. Over welke stadsgenoot het precies gaat blijft onduidelijk.

8. Een meer uitgebreide biografische beschrijving van de rolzangersfamilie Sadones in: M. VAN KERCKHOVEN, *Noemenswaardige mannen en vrouwen uit het rijke verleden van Geraardsbergen XIIIe eeuw - Xxe eeuw*, Geraardsbergen, 1977, p. 141-143.

9. F. DE CHOU, *Het stedelijke politiekorps*, in F. DE CHOU, J. DE RO, M. VAN TRIMPONT, E. WAUTERS, J. MATTHIJS, K. DE PAUW, E. VAN CAUSENBROECK, A. DE WAELE, *Champetters en gendarmen. Een kroniek van gemeentepolitie, landelijke politie en rijkswacht in Geraardsbergen en Lierde*, Geraardsbergen, 2012, p. 8-9.

Pietje Stek met de bel in de linker- en het briefje met de aankondiging in de rechterhand. Deze foto is genomen door Pierre Haegeman. (Verz. Ph. Haegeman) (ongedateerd)

Pietje Stek

Volgens de algemene volkstelling van 1900 is nog zo'n 50 % van de Geraardsbergse bevolking analfabeet, dit betekent dat van de 11.855 inwoners 2.804 mannen en 3.158 vrouwen niet kunnen lezen of schrijven. De rol van de belleman blijft voor de officiële aankondigingen dus nog broodnodig.¹⁰ Petrus Van Liefferinge, beter bekend als *Pietje Stek*, wordt te Geraardsbergen geboren op 5 mei 1877 als zoon van Franciscus, werkman en van Pelagia Cromphout, kantwerkster. Op 19 november 1909 trouwt hij in zijn geboortestad met de 34-jarige Maria Celeste De Bock, dagloonster en afkomstig uit Zegelsem. Op de huwelijksaangifte verklaart hij

onkundig te zijn om te signeren. De ongeletterde Van Liefferinge verdient dan de kost als brouwersknecht. Toch wordt hij stadsomroeper en slaagt hij er telkens in om de tekst, die iemand hem eerst voorleest, te memoriseren en voor een luisterend publiek te brengen. Zo zou hij niet zelden het blaadje papier met de tekst omgekeerd in de hand houden... Naast belleman, is *Pietje Stek* door zijn stads-genoten vooral bekend als orgeldraaier op bals en als een van de eerste sportlopers van Geraardsbergen. In de familiechroniek van Franz Broeckaert blijkt hoe snel *Pietje Stek* de voorgelezen tekst kan memoriseren: "(...) Er was toen in Geraardsbergen een belleman en hij werd *Pietje Stek* genoemd. Als hij iets moest gaan uitbellen kreeg hij dat in de "Permanensje", de Politiewacht, op een briefje mee. Maar *Pietje Stek* kon niet lezen, en dus zegde hij: "k Zal on de stoasje beginnen". Hij keek altijd heel gewichtig. Hij zakte af en kwam recht de Bazar binnen bij Gustaaf. Dat was toch meestal de zaterdag. Gustaaf nam het papierke en las het ne keer of drie traag en luid voor. Zonder een woord te zeggen stapte *Pietje* buiten, ging in 't midden van de straat staan, belde enkele keren, wachtte wat, belde nog een keer of drie, keek naar zijn papierke en dreunde dan de tekst af, recto-ono, zoals hij het van Gustaaf had gehoord. Bewust van zijn waardigheid stapte hij dan naar de hoek van de Grotestraat zonder iemand aan te kijken en zonder een woord te spreken, om niet verstrooid te worden...".¹¹ Volgens René Van Damme (1932-2005) was "*Pietje* een klein mannetje met een grote hangsnor maar die over een machtig stemgeluid beschikte". Voor Karel Rosier (1906-1990) behoort *Pietje Stek* tot de bijzonderste volkstypen die de stad rijk is. Ook hij weet de man raak te typeren: "*Pietje Stek* was een magere,

toch kwieke jonkman van omtrent vijftig jaar. Werken deed hij niet. Hij kon lezen noch schrijven, maar hij deed gaarne alsof hij het wel kon. *Pietje* was de boeman der kinderen en ordehandhaver. Wanneer in de hovingen van het Hemelrijk een concert werd gegeven, en de kinderen te luidruchtig waren, vroeg hij hun namen, en deed alsof hij deze op een papierken schreef. Hij was ook belleman, en fier met grote stappen, en de bel onder arm, ging hij door de straten der stad. Bij elke honderd stappen hield hij halt, haalde dan een papierke te voorschijn, en riep zogezegd dit aflezend: "Vandaag aan 't schipken, verse mosselen, elk zegge 't voort." Ja, de mensen die noch lezen, noch schrijven konden, zagen naar de geletterden op, als een arme man naar een rijke vent. Als *Pietje Stek* in de zomer geen geld meer had, deed hij een kort wit broekje aan en, ook een dun hemd, nam dan zijn kollektebus van 't schap, en begon met korte pasjes te lopen, de knieën omhoog. Hij klopte op iedere deur al in looppas te blijven, en stak de bus onder de neus van die kwam opendoen. Volgens het politie-reglement mocht men alleen bedelen, wanneer men iets deed, en daar hij geen muziektuig kon bespelen, en ook niet zingen, zette hij het maar op een lopen. Nadat hij zo'n vijftal straten langs wederskanten had gelopen, tot zijn tong op zijn buik hing, had hij weder geld om eten te kopen voor een week of vier. Hij woonde beneden de trappen van den Oudenberg, evenals Bid-voor-ons evenals Kobeken Buste".¹² Verder zijn er nog enkele anekdotes over *Pietje Stek* bekend, mondelinge overleveringen van en door Marcel Meyskens en Emiel Collijns later neergeschreven. Met zijn overlijden op 7 maart 1951 is niet alleen deze volkse figuur maar ook de laatste belleman verdwenen. Zijn bel wordt gelukkig bewaard in het museum van de Sint-Adriaansabdij.¹³

10. http://www.lokstat.ugent.be/lokstat_start.php (september 2015).

11. *Familiechroniek van Franz Broeckaert*, s.l, 1979: hier gaat hier over Gustave Broeckaert (1863-1926), die op de hoek van het Stationsplein met de Lessensestraat een bazar open houdt.

12. K. ROSIER, *Randschriften rond den Oudenberg*, Geraardsbergen, 1984, p. 190-192.

13. Lees meer hierover in: Carto Numis Club Geraardsbergen, 1989, nr. 70, 1988, p.15-18; nr. 71, p. 11-13; E. COLLIJNS, *Over Pietje Stek, de laatste belleman van Geraardsbergen*, in *De Heemschutter*, nr. 168, 1999, p. 23-24.

De voormalige woning van Pietje Stek met verwaarloosde voortuin in de Oudenbergstraat (27 november 2015) (Foto J. De Ro)

Pieter Pools, de nieuwe belleman op het kampioenschap voor bellemannen in het Zuid-Engelse Hastings (2014)

Oudenbergstraat nr. 52

Toch is *Pietje Stek* niet helemaal vergeten! Zijn bescheiden woning, een eenlaags 18de-eeuws arbeidershuisje met traditioneel rondboogdeurtje in een geprofileerde zandstenen omlijsting met negblokken en sluitsteen, ligt aan de voet van de Oudenbergtrappen. Het staat jarenlang te verkommeren, maar komt voor het eerst onder de aandacht door een tekening van Steven Wilsens in *Het Nieuwsblad- De Standaard* van 15 september 1983. Zijn keuze zou volgens A. Schrever geïnspireerd zijn door Albert Godfroid.¹⁴ In een krantenartikel van *Het Gouden Blad* van 3 oktober 1986 wordt voor het eerst geschreven over *Pitjen Stek*¹⁵. In 1988 en ook het jaar daarop verschijnt er een artikel over de laatste belleman in het blaadje van *Carto Numus Club Geraardsbergen*. Ook *De Heemschutter* publiceert in 1999 een verhaal over de stadsomroeper. Stadsgids Lucien Van Schoors breekt in 2000 een lans voor de bescherming en het behoud van het huisje in de Oudenbergstraat. Hij weet de eigenares Helena Stroobant te overhalen om een beschermingsprocedure op te starten en met succes!¹⁶ In 2002 worden de huisjes Oudenbergstraat nrs. 52-54 opgenomen op de lijst van Beschermd Monumenten¹⁷. Drie jaar later worden de daken volledig vernieuwd, maar nadien is het bijzonder stil geworden. De huisjes kunnen opgenomen worden in het wandelparcours langs Geraardsbergse monumenten, maar zijn onbereikbaar en volledig aan het zicht onttrokken door de verwilderde voortuin.

14. A. SCHREVER, *Woning van Pietje Stek wordt beschermd monument*, in 't *Spuwerke*, 16 juli 2001.

15. M. MEYSKENS, "*Pitjen Stek 'Orgeldraaier' in de 'Plezanten Hof te Giesbaargen'*", in *Het Gouden Blad*, 3 oktober 1986.

16. J. LION, *Huisje belleman beschermd*, in *Het Nieuwsblad*, 21 februari 2002.

17. De bescherming behelst twee kleine arbeiderswoningen van anderhalve bouwlaag, afgedekt met een doorlopend pannenzadeldak, waarvan het eerste (nr. 52) in kern uit de 18de eeuw dateert maar in de 19de eeuw aanpassingen onderging en het tweede (nr. 54) uit de 18de eeuw dateert. Het huisje op nr. 52, waar Pietje Stek woonde, is opgetrokken in baksteen en met witgekalkt parement, telt drie traveeën en heeft eenvoudige voor de bouwperiode kenmerkende T-vormige raamverdelingen met door klein houtenstijl onderverdeeld bovenlicht. Rechts bevindt zich ter hoogte van de halve verdieping een tweedelig venster. Dit huisje werd bewoond door 'Pietje Stek', de laatste belleman van de stad Geraardsbergen. Naast de oude dakconstructie is ook een met baksteen overwelfde kelder bewaard gebleven.

Een nieuwe belleman

Terwijl het huisje van Pietje Stek opnieuw in de vergetelheid raakt, is de eeuwenoude traditie van belleman in ere hersteld. Vandaag wordt hem een erefunctie toebedeeld, waarbij de belleman tentoonstellingen, congressen of stoeten inbelt. Op de vooravond van het Krakelingenfeest, op zaterdagavond 25 februari 2012 om 20.00 uur, wordt aan het Hunnegemklooster de 55-jarige Geraardsbergenaar Jean-Pierre (Pieter) Pools, officieel aangesteld tot belleman. De man kan als bruggepensioneerde er tijd voor vrijmaken en hij getuigt daarnaast van een grote interesse voor de folklore, de geschiedenis en het dialect van zijn stad. Hij haalt het op een handvol kandidaten dankzij zijn parate kennis van het Giesbaargs en zijn bulderende stem. Pools is bijzonder gemotiveerd: *“Ik ben dolblij dat ik de nieuwe belleman ben. Ik ben vast van plan al mijn aankondigingen in het onvervalst Giesbaargs te doen. Ik hou van ons dialect, het heeft toch zo veel charme. En het is nodig dat het wordt gepromoot want de kennis ervan gaat zeker bij de jeugd achteruit.”*¹⁸ En het gaat de Geraardsbergse belleman voor de wind: in oktober 2014 haalt hij moeiteloos de tweede plaats op het kampioenschap voor bellemannen in het Zuid-Engelse Hastings. Hij moet optornen tegen 22 bellemannen uit het gastland, de Verenigde Staten en Nieuw-Zeeland. De ode van Pools aan zijn geboortestad waarbij hij het rijke verleden en springlevende folkore luidkeels verkondigt is bij de Britten, die traditie hoog in het vaandel dragen, blijkbaar niet in dovemansoren gevallen.¹⁹ Ook Geraardsbergen kent nu zijn

Roepsteen met mededelingenbord op de trappen naar de Sint-Martinuskerk te Onkerzele (1986)

bellemanwedstrijden...

Roepstenen

En hoe gebeurt het omroepen van het nieuws in de dorpen rond Geraardsbergen? Hier blijft de nood aan mondelinge aankondigingen groot, want de alfabetisering van de plattelandsbevolking verloopt trager. De opdracht die een belleman in de stad vervult gebeurt tijdens het ancien régime door een gemeentelijke ambtenaar. En dit gebeurt op één vaste plek, want voor de man zou het overigens extra tijd en inspanning vergen om ook alle boeren die buiten de dorpskom wonen en werken te bereiken. De verplichte zondagsmis²⁰ betekent een uitgelezen moment om het nieuws van de dag af te kondigen. Zo wordt in 1571 in elke parochiekerk het kohier van de 20ste penning uitvoerbaar verklaard door publicatie en voorlezing op

de zondag na de hoogmis. Tijdens de voorbije twee eeuwen is het omroepen van wetten, decreten, reglementen en andere belangrijke mededelingen overgenomen door de lokale veldwachter of champetter. Ook hij gebruikt een bel en verkondigt luidkeels het nieuws, vaak van op een *roepsteen*, gelegen voor het gemeentehuis of bij de ingang van de dorpskerk. Het meest geschikte moment is tijdens het verlaten van de kerk na de zondagsmis. De champetter is de vertrouwenspersoon tussen de dorpsbewoners en het gemeentebestuur. Zo getuigt René Van Damme in zijn mémoires over de Tweede Wereldoorlog: *“Bij ons in Nederboelare (de Reep) was er Fiele de champetter die af en toe op bezoek kwam als officiële vertegenwoordiger van het gemeentelijk gezag. Fiele heeft de oorlog niet overleefd. Hij werd opgepakt als weerstander en is in Buchenwald²¹ omgekomen.”*

Na de laatste oorlog hebben de mondelinge aankondigingen plaats geruimd voor aanplakbiljetten, brieven of berichten in de lokale weekbladen, die gratis worden verspreid. Onderzoek naar het voorkomen en de aard van de orale kennisgeving in de tijd in de 15 deelgemeenten is nog nooit gebeurd. Maar over de roepstenen – ook vaak *kerkstenen* genoemd – zijn we beter ingelicht, dankzij een uitgebreide studie uit 1988 van P. De Win en F. Moens over de roepstenen en kerkpuien in Oost-Vlaanderen²². Roepstenen zijn vaak niet meer dan een kleine verhoging, meestal een halfronde of veelhoekige arduin- of zandsteen. Voor de regio Geraardsbergen zijn zij volgens ons onderzoek (augustus 2014) nog aanwezig in zes deelgemeenten. Sedert de stu-

18. J. LION, *Pieter Pools is de nieuwe belleman*, in *Het Nieuwsblad*, 28 februari 2012.

19. *Belleman tweede op Engels kampioenschap*, in *Het Nieuwsblad*, 22 oktober 2014.

20. Hierbij wordt verondersteld dat de meerderheid van de dorpsbewoners katholiek is en zich houdt aan de zondagsplicht.

21. Een foutieve vermelding van Van Damme, moet zijn: Breendonk.

22. P. DE WIN, F. MOENS, *De “roepstenen” en “kerkpuien” in Oost-Vlaanderen. Bijdrage tot de orale bekendmakingen in het verleden*, in *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde*, XLII, 1988.

*De schandpaal voor de Sint-Pietersbandenkerk te Ophasselt
(Foto J. De Ro)*

*De roepsteen naast de trap naar de Sint-Amanduskerk te Smeerebbe
(Foto J. De Ro)*

De roepsteen voor de Sint-Amanduskerk te Viane (Foto J. De Ro)

*De verzonken roeptribune voor de Sint-Amanduskerk te Waarbeke
(Foto J. De Ro)*

De roepsteen voor het voormalig gemeentehuis te Grimminge (Foto J. De Ro)

De roepsteen in trapvorm voor de kerkhofmuur te Overboelare (Foto J. De Ro)

die van De Win & Moens is helaas in de deelgemeente Onkerzele de roepsteen verdwenen. Nog in 1986 stond hij links onderaan de trap die leidt naar het portaal van de neogotische Sint-Martinuskerk. Het was een groot opgemetst verhoog met arduinen dekplaat, waarboven zelfs nog het mededelingenbord²³ hing. Het verdwijnen van de roepsteen moet verklaard worden door het hevige onweer van 2 juli 1991, waarbij de hele kerkhofmuur onder de kolkende watermassa het begaf²⁴.

De minst opvallende roepsteen is deze in Ophasselt. De basis van de schandpaal, op het plantsoentje voor de Sint-Pieters-Bandenkerk, wordt tot vlak na W.O. II aangevend als roepsteen. Nadat de paal in de Franse Tijd is omvergeworpen, wordt hij in de loop van de 19de eeuw als roepsteen gebruikt. Een meter hoog stuk van de onderkant van de zuil is omgekeerd nabij de kerk in de grond gestoken tot enkel nog de vierkante basis boven steekt om als staanplaats voor de veldwachter te fungeren. Na W.O. II is de paal dan uitgegraven, gereconstrueerd en heropgericht.

De roepsteen van Smeerebbe-Vloerzegem, een vierkante arduinsteen, vinden we rechts tegen de buitenzijde van de kerkhofmuur aan, naast de toegang tot het kerkhof en de Sint-Amanduskerk van Smeerebbe.

In Waarbeke spreken we van een *roeptribune*, gelegen aan de binnenkant van de kerkhofmuur, links van de toegang tot het kerkhof en de neoclassicistische Sint-Amanduskerk. De roeptri-

bune is er verzonken in de bodem, zodat enkel nog het bovenstuk van de bovenste trede zichtbaar is. Volgens de getuigenis van de pastoor in 1983 bestond de tribune uit twee treden, die nu vrijwel geheel onder het aardoppervlak bedolven liggen.

De roepsteen van Viane, geplaatst rechts tegen de voorgevel van de neogotische Sint-Amanduskerk, betreft hier een vierkante steen op een iets smallere, vrijwel balkvormige sokkel. Het arduinen geheel blijkt, op grond van de inscripties op de voorzijde, een restant te zijn van een obeliskvormig grafmonument dat omgekeerd in de grond werd gestoken en toebehoorde aan Petrus Van Neucker, overleden op 26 september 1770.

Aangebouwd aan de buitenzijde van de kerkhofmuur nabij de ingang van Sint-Aldegondiskerk te Overboelare bevindt zich de roepsteen in trapvorm, bestaande uit drie versmallende, rechthoekige, arduinen treden van circa 20 cm hoogte. In 1986 waren nog vier treden zichtbaar, maar na de sanering van het kerkhof in de jaren 1990 is er vermoedelijk een trede onder het loopniveau verdwenen.

De enige roepsteen die zich niet voor de parochiekerk bevindt maar rechts tegen de voorgevel van het neoclassicistisch, voormalig gemeentehuis is deze van Grimminge. In 1986 hing ernaast nog steeds het mededelingenbord. De roepsteen is circa 30 cm hoog en bestaat uit een aangepoetste, opgemetst verhoogje, bedekt met een vierkante arduinsteen van circa 30 x 30 cm.

Slotbeschouwing

Het opnieuw in functie treden van een belleman in de stad, wellicht het antwoord op een nostalgisch verlangen, kan alleen maar toegejuicht worden. Hiermee maken de bewoners kennis met orale berichtgeving, eeuwenlang vaak het enige communicatiemiddel tussen bestuur en het merendeel van de bevolking. Toch blijft de rol van de belleman vandaag eerder beperkt tot het opvrolijken van evenementen.

Verder mogen we stellen dat, op Onkerzele na, alle roepstenen in de deelgemeenten nog in goede staat bewaard zijn. Zij behoren tot het rechtshistorisch en folkloristisch erfgoed en verdienen een beschermd statuut.

Jacques De Ro

jacques.de.ro@telenet.be

23. De aard van de mededelingen is ons niet bekend.

24. *Oudenbergstad likt wonden*, in *Het Nieuwsblad*, 4 juli 1991.